

Дослідники, говорячи про особливості плодоношення рослин той чи іншої плодової культури, узагальнено різні плодови утворення називають плодовими, рідше репродуктивними. Чому не «плодова деревина»? Тому, що, як пояснює «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (2004, С. 215), деревина – це тверда тканина, що знаходиться між корою і серцевиною (пагона, різновікових приростів, стовбура) і становить основну масу деревних або кущових рослин, тобто частка і тих утворень, на яких майже кожен рік формуються генеративні бруньки, квітки, плоди. Таке тлумачення слова «деревина» суперечить сенсу словосполучення «плодова деревина», яким намагаються узагальнено називати усі плодови утворення, насамперед, яблуни і груші.

На наш погляд словосполучення «плодови утворення» найточніше відображає їхнє функціональне призначення. Тому доцільно врахувати це під час роботи над новим, більш повним і змістовним стандартом «Садівництво та ягідництво. Терміни та визначення понять», в якому з'явиться і словосполучення «плодови утворення», а також його тлумачення.

УДК 633.812:582

Кременчук Р. І.

Інститут садівництва НААНУ

вул. Садова, 23, м. Київ, 03027, Україна

ih@uaas.relc.com

ФІТОНОМІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ТАКСОНОМІЇ ЛАВАНДИ (*LAVANDULA* L.)

Рід Лаванда – *Lavandula* L. відноситься до Порядку Губоцвіті (*Lamiales*) родини глухокропивових (*Lamiaceae*). Якщо Карл Лінней в XVIII столітті виділяв всього чотири види лаванди то за різними оцінками і класифікаціями XXI століття цей рід включає в себе від 25 до 39 видів. А враховуючи підвиди і міжвидові гібриди, то загальна кількість таксонів у межах роду Лаванда сягає 90 таксонів.

В Україні і країнах СНД переважно вирощували лаванду вузьколисту – *L. angustifolia* Mill. Диплоїдний набір маленьких і візуально однакових хромосом складає $2n = 50$. У більш ранній науковій літературі в різні періоди цей вид був відомий як лаванда колосиста (колоскова, колосова) – *L. spica* L.; лаванда справжня – *L. vera* DC.; лаванда лікарська – *L. officinalis* Mill.; лаванда піренейська (англійська) – *L. pyrenaica* DC.

Використання дикорослих популяцій лаванди в якості лікарських та ароматичних рослин відомо з часів Стародавнього Риму. Як культурну ароматичну і лікарську рослину, лаванду стали вирощувати в країнах південної та південно-західної Європи з кінця XVI століття.

На сьогодні лаванду вузьколисту досить широко вирощують в світі для отримання лавандового ефірного масла, найважливішими компонентами якого є ліналілацетат, ліналоол і гераніол.

Крім лаванди вузьколистої в деяких країнах в обмежених масштабах вирощують ще декілька видів лаванди: лаванда широколиста (італійська) – *L. latifolia* Vill. і лаванда стегадська (французька, іспанська) – *L. stoechas* L.

У промисловому виробництві також знаходяться природні та штучні міжвидові гібриди між лавандою вузьколистою і лавандою широколистою – лаванда гібридна, або лавандін, *L. ×intermedia* Emeric ex Loisel. (*L. hybrida* Reverchon).

У XIX - початку XX століть в різних літературних джерелах лаванда широколиста поряд з лавандою вузьколистою позначалася як *L. spica* (лаванда колосиста), що тривалий час створювало таксономічну плутанину. Для усунення виниклих розбіжностей робилися спроби зниження таксономічного рівня лаванди широколистої до широколистого підвиду лаванди колоскової, наприклад – *L. spica* subsp. *latifolia* Bonnier & Layens. Після таксономічної ревізії роду *Lavandula*, до кінця XX століття, вид лаванди широколистої остаточно отримав сучасну бінарну назву як *L. latifolia* Vill. При цьому його колишня назва *L. spica* отримала статус застарілого синоніма лаванди вузьколистої. Однак і понині в окремих джерелах, у цитуваннях публікацій початку і середини XX століття, можна зустріти вказівки на те, що лавандини є міжвидовими гібридами між *L. vera* (*L. officinalis*) і *L. spica*, хоча наведені видові назви фактично є застарілими синонімами одного і того ж виду – лаванди вузьколистої *L. angustifolia*.

За морфологічними ознаками рослини лавандина можуть наближатися або до *L. angustifolia*, або до *L. latifolia*, але, як правило, відрізняються від них більш об'ємним габітусом. Їх плоїдність складає $2n = 50$ (48) з гаплоїдних наборів лаванди вузьколистої і лаванди широколистої. Рослини лавандину, які за морфо ознаками наближені до лаванди вузьколистої, в літературі початку-середини XX століття отримали назву вероспікових (від колишніх латинських назв видів вузьколиста і широколиста рослини лаванди - *L. vera* і *L. spica*). відповідно лавандини, морфологічно близькі до лаванди широколистої, придбали назву спіковерових.

Дикорослу лаванду гібридну найчастіше можна зустріти в горах Франції. Основними районами промислового вирощування лавандину є Франція, Іспанія, Італія, держави колишньої Югославії, Румунія, Марокко, а також деякі країни Південної Америки. Лаванда гібридна поєднує в собі всі властивості гостролистої і широколистої лаванди, проте відрізняється підвищеною врожайністю.